

BRIEF VAN SIMON

Brief van Hof ter Saksen

Beveren, oranje, december 2025

Beste,

Wie heeft er nooit geworsteld om in een flora de naam te vinden van een onbekende plant? Hij of zij melde zich aan voor decoratie! Als jeugdige veldbioloog waren we gestart met 'Wat bloeit daar?', 600 planten volgens de kleur der bloemen, van Thieme & cie. We legden vrij vlug de floraboekjes met kleurtjes weg om de Heimans en Thijsse te proberen. Dit nadat we begeistert waren geraakt door de onovertroffen uitgaven als 'De bloemen en haar vrienden' door Dr. Jac. P. Thijsse en de reeks 'Van groei en bloei en jaargetijde' van Heimans en Thijsse. Het lezen van deze werkjes gaf je de indruk dat je met de auteurs meereisde door de heide, langs sloot en plas en daarbij de ene na de andere ontdekking deed over planten en dieren.

Maar hun flora dat was andere koek. We werden geconfronteerd met vragenlijstjes en sleutels in de zin van: is het dit of is het dat, waarbij we zagezegt steeds dicht bij het doel, de plantennaam, kwamen. Groot was de vreugde als het al eens lukte. En soms deden we het achterstevoren, vertrekkende van een gekende plant naar voren de cijfertjes volgend om te zien hoe de oplossing, de plantennaam bekomen kon worden. Gaandeweg leerden we dat er maar één weg was: proberen en blijven proberen. En het bleef niet bij de Heimans. Ons boekenplankje werd aangevuld met Heukels Flora van Nederland met sleutels voor het determineren van bloeiende planten. Niet altijd een voordeel als het geen bloeiende plant is. Dan ook maar de 'Flora van België' van De Langhe/Lambinon erbij gehaald...

En toen leverde het onderzoek naar het menselijk genoom technieken op die ook voor planten gebruikt konden worden. Daardoor kan men nu een evolutionaire stamboom uitwerken en verwantschappen blootleggen die niet op basis van uitwendige beschrijvingen te maken zijn. Het gevolg was dat een aantal planten heringedeeld werden en nu in de 24ste editie van de Heukels op andere plaatsen te vinden zijn dan in de vorige edities! Dus nog een flora erbij. En in 2023 kregen we dan ook de vierde editie van de Flora van België op basis van de meest recente DNA-inzichten inzake evolutie van planten.

Hoe is het zover kunnen komen? We moeten er de vader van de plantkunde bij halen, de Griek Theophrastus (+-371-286 voor Chr.). Die is er mee gestart om planten te groeperen op basis van opvallende kenmerken en die een naam te geven. We houden er nog namen aan over zoals lelies, hyacinten, cyclamen en narcissen en het geslacht

Theophrasta. In zijn testament vroeg hij begraven te worden in de tuin van het Lykeion te Athene, die hij steeds met liefde had verzorgd en waaraan hij veel waarnemingen te danken had. Deze site werd pas in 1996 opgegraven.

Na hem gebruikte elke onderzoeker zowat een eigen classificatie en naam, tot de Zweedse plantkundige Carl von Linné (1707-1778) de tweeledige naamgeving invoerde - geslachtsnaam en soortnaam - en een classificatie op basis van stampers en meeldraden. Hij ging uit van een star en vaststaand systeem terwijl de Fransman Leclerc, graaf van Buffon, meer op het spoor zat van de natuurlijke evolutie wat ons dichterbij de hedendaagse inzichten brengt van natuurlijke evolutie. Maar Linné ging met de eer en de faam lopen.

Een belangrijke stap wordt gezet in de jaren 1990 wanneer het menselijk genoomproject start om het menselijk DNA letterlijk te ontrafelen. Technieken die toen ontstonden werden later gebruikt om als eerste het DNA van de zandraket in kaart te brengen. Deze technieken laten ook toe om de evolutie van soorten te traceren met als gevolg dat er erg moest geschoven en veranderd worden in de flora's: nieuwe ordes, verplaatsing en/of opsplitsing van families en geslachten tot en met naamsveranderingen... Beperken we ons hier tot enkele voorbeelden:

Zeeaster: *Aster tripolium* wordt *Tripolium pannonicum*
Muizenoor: *Hieracium pilosella* wordt *Pilosella officinarum*
Jacobskruiskruid: *Senecio jacobaea* wordt *Jacobaea vulgaris*

En dan gezwegen van de nieuwe Nederlandse namen: zo duiken er 58 op in de 7^e editie van de Franstalige Nouvelle Flore de la Belgique. Ook de bramen, rozen, wilgen en paardenbloemen werden grondig aangepakt. Je zal zeggen: dat zijn dan maar een goede 4% van het totaal van ca. 1400 soorten in Vlaanderen, maar de wetenschap moet er wel op verder bouwen. Wie er het fijne van wil weten die zoekt maar eens onder het APG-IV systeem (Angiosperm Phylogeny Group) het systeem voor classificatie van bedektzadigen.

Planten evolueren uit andere planten door geleidelijke of sprongsgewijze mutaties en aanpassing op gewijzigde groeifactoren en dat is te zien in hun genetisch paspoort. En zo zijn we dus genoodzaakt om ons aan te passen en opnieuw te gaan studeren in de nieuwe veldflora's. Tenzij we onze GSM gebruiken met apps zoals ObsIdentify of Pl@ntNet, wat niet altijd tot eenduidig juiste antwoorden leidt.

Theophrastus waar ben je aan begonnen? Ik denk dat we niet anders kunnen dan in zijn plaats te antwoorden met deze Latijnse afsluiter: Omnia mutantur, nos et mutamur in illis! (Alles verandert en wij veranderen mee). De natuur werkt voortdurend aan nieuwe soorten, zelfs al ontdekken we dat enkel met verfijnde technieken, en wij mensen moeten onze visie daarop ook mee aanpassen.

Lieve groeten,
Simon